

گفتمانی پیرامون چاپ قرآن کریم

دربری از کشورها

نوشته: دکتر محمد سالم عوفی

ترجمه: حسین علینقیان

چاپ‌های آغازین

مصحف شریف در اروپا^۲

دکتر یحیی محمود جنید در مورد سه چاپ مصحف شریف در اروپا در دو قرن ۱۶ و ۱۷ میلادی سخن گفته است: چاپ ونیز به سال ۱۵۳۸، چاپ هامبورگ در سال ۱۶۹۴، و چاپ باتاویا در سال ۱۶۹۸.

تعیین تاریخ و مکان چاپ اول قرآن و دست‌اندرکارانی که به چاپ آن اقدام ورزیدند و سرنوشت آن، در ابهام است.

تاریخ چاپ آن را سال‌های ۱۴۹۹، ۱۵۰۸، ۱۵۱۸، ۱۵۳۰ و ۱۵۳۸ میلادی ذکر کرده‌اند. یعنی این قرآن در خلال سال‌های ۱۴۹۹ و ۱۵۳۸ میلادی بدون این که در تاریخ مشخص آن اتفاق نظر کنند، به چاپ رسیده است. در مورد مکان چاپ نیز اختلاف است.

برخی گفته‌اند «ونیز» و برخی گفته‌اند «رم». هم‌چنین، سرپرست چاپ آن‌را، برخی باگنین، برخی باوانی و برخی پاگانویو گفته‌اند. با وجود تردیدهایی که در مورد کشف نسخه‌ای از این چاپ در کتاب‌خانه‌ی دیرفرنسیسکانی قدیس میخائیل در ونیز به دست انجلو نوو^۳ وجود دارد، بر این اتفاق کرده‌اند که این

چاپ به دستور پاپ (پل سوم) از بین رفت. گرچه در این جا پاره‌ای محققان دلیل اتلاف این قرآن را بدی چاپ و عدم رعایت رسم الخط صحیح بر اساس آنچه دانشمندان مسلمان اتفاق داشته‌اند، عنوان کرده‌اند، اما دخالت پاپ و دستور او مبنی بر از بین بردن این چاپ، می‌رساند که انگیزه‌ای دینی هم در پس اتلاف این چاپ در کار بوده است^۴ [جنید، ۱۴۱۵ ق: ۵۲۰-۵۱۶].

چاپ هامبورگ در سال ۱۶۹۴ م توسط شرق‌شناس آلمانی و پروتستان، یعنی ابراهام هینکلمن^۵ به انجام رسید. او خود تأکید داشت که هدفش از چاپ این قرآن، نشر اسلام در میان پروتستان‌ها نبوده، بلکه شناخت نسبت به عربیت و اسلام بوده است [همان، ص: ۵۲۰].

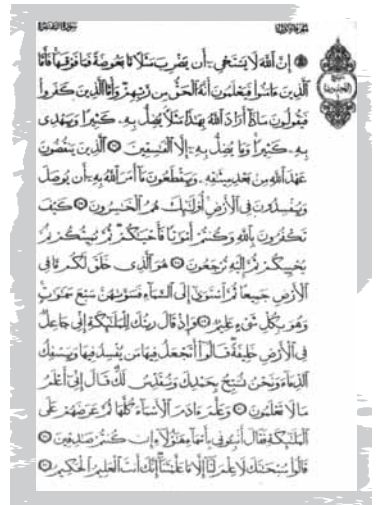
در این چاپ، متن قرآن ۵۶۰ صفحه دارد و هر صفحه ۱۷ تا ۱۹ سطر را شامل است. هم‌چنین با حروف جدا (ناپیوسته) و با مرکب مشکی غلیظ بر کاغذ اروپایی (مربوط به قرن ۱۱ هجری/۱۷ میلادی) چاپ شده و مملو از خط‌هایی است که برخی از آن‌ها در اثر جابه‌جا شدن حروف و برخی نیز به سبب جاافتادگی حرف از کلمه ایجاد شده

و باعث تغییر معنای اصلی شده‌اند و خط‌های دیگر، به اسامی سوره‌ها مربوط‌اند. به نظر می‌رسد که چاپ نشدن درست آن، به جهت عربی بودن حروف و نیز کوشش برای ایجاد تحریف متن قرآن کریم در ورای این خط‌ها بوده است [همان، ص: ۵۲۲-۵۲۰؛ صالحی، ۱۹۹۰ م: ۹۹؛ قدوری حمد، ۱۴۰۲ ق/۱۹۸۲ م: ۶۰۳-۶۰۱]. دکتر جنید می‌گوید: «برخی کتاب‌خانه‌های دنیا نسخه‌هایی از این چاپ را دارند، از جمله نسخه‌ای در دارالکتب المصریه به شماره‌ی ۱۷۶ (مصاحف) و نسخه‌ای در کتاب‌خانه‌ی دانشگاه (الملک سعود) در ریاض موجود است [جنید، ۱۴۱۵ ق: ۵۲۲].

چاپ باتاویا که در چاپ‌خانه‌ی سمناریون در سال ۱۶۸۹ م به انجام رسید، بر دو بخش است: بخش اول شامل متن قرآن کریم و بخش دوم ترجمه و تعلیقات آن که توسط راهب ایتالیایی، لودویکو ماراچی تهیه شد. این چاپ در مقایسه با دو چاپ قبلی، از لحاظ حروف پیشرفته‌تر است [جنید، ۱۴۱۵ ق: ۵۲۳؛ صالحی، ۱۹۹۰ م: ۱۰۰-۹۹].

چاپ‌های دیگر مصحف شریف

مصحف شریف در روسیه در شهر سنت پترزبورگ، به سال ۱۷۸۷ م، به چاپ رسید. در سال ۱۸۴۸ م، چاپ دیگری در قازان با اشراف محمد شاکر مرتضی اوغلی صورت گرفت که شامل ۴۶۶ صفحه با مقیاس ۱۸۹×۳۵۱ میلی متر است و رسم الخط عثمانی در آن رعایت شده و شماره‌ی آیات در آن نیامده است. علامات و وقف نیز در بالای سطرها آمده و فهرست خطا و

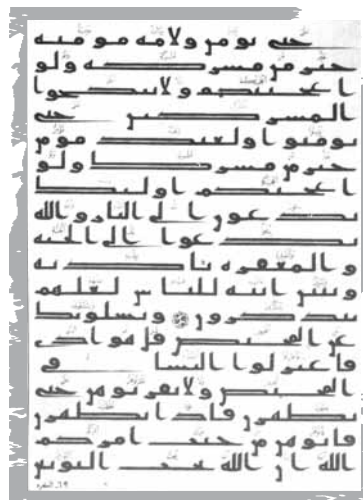
صواب نیز به پایان آن الحاق شده است [جنید، ۱۴۱۵: ق: ۵۱۱-۵۱۰؛ صالح، ۱۹۹۰ م: ۹۹؛ قدوری حمد، ۱۴۰۲ ق/ ۱۹۸۲ م: ۶۰۳].

در سال ۱۸۳۴ م، چاپ ویژه‌ای از مصحف شریف در شهر لایپزیک (آلمان) با اشراف فلوگل صورت گرفت و با وجود اهتمام و اقبال اروپاییان نسبت به آن، به دلیل مغایرت

با رسم الخط صحیح عثمانی، مورد توجه مسلمانان قرار نگرفت [صالح، ۱۹۹۰ م: ۱۰۰-۹۹].

هم چنین چاپ‌های دیگری در هند و در بعضی جاهای دیگر، به سال ۱۸۸۷ م صورت گرفت [همان، ص ۱۰۰].

تمامی این چاپ‌ها، نسبت به رعایت اصول و قواعد رسم الخط عثمانی - که مورد اجماع صحابه‌ی رسول الله (ص) بود و به قواعد رسم املائی جدید نیز سرایت یافت، التزامی نداشتند؛ به جز اندک کلماتی که با رسم عثمانی نوشته شدند [همان، ص ۹۰]. شرایط بدین منوال گذشت تا این که در سال ۱۸۹۰ م، چاپ‌خانه‌ی بهیه در قاهره، به مدیریت محمد ابوزید، به چاپ مصحفی به خط استاد محقق، رضوان بن محمد، مشهور به «مخلاتی»^۱ دست زد. وی در این چاپ ویژگی‌های رسم عثمانی را رعایت کرد و به مکان‌های متفاوت وقف با علامت‌های جداگانه، یعنی ت برای

وقف تام، ک برای کافی، ح برای حسن، ص برای صالح، ج برای جایز و م برای مفهوم، اشاره کرد. نیز مقدمه‌ای بر این چاپ نگاشت و در آن آورد که وی رسم الخط و ضبط حروف را بر اساس کتاب «المقنع»^۲ دانی^۳ و کتاب «التنزیل»^۴ ابوداؤد^۵ رعایت کرده است و خلاصه‌ای از تاریخ کتابت قرآن در عهد نبوی و جمع‌آوری آن در زمان دو خلیفه‌ی بعدی آورده و مباحث رسم و ضبط را خلاصه‌وار ذکر کرده است [همان، ص ۹۲-۹۱].

این مصحف به نام «مصحف مخلاتی» موسوم شد و نسبت به دیگر مصاحف مقدم بود. اما بدی کاغذ و چاپ سنگی نامطلوب آن باعث شد، استادان الازهر به تشکیل کمیته‌ای از این افراد دست بزنند: شیخ محمد علی خلف یمنی مشهور به حداد، و اساتید: حنفی ناصف، مصطفی عنانی و احمد اسکندری. این کمیته برای مطالعه‌ی مصحف مخلاتی و اظهار نظر پیرامون لغزش‌های رسم الخطی آن تشکیل شد. و آن‌گاه مصحفی با خط استاد محمد علی خلف الحسینی، بر اساس قواعد رسم عثمانی و ضبط روایت حفص از عاصم، بر پایه‌ی کتاب «الطراز علی» ضبط الخراز^۶، اثر تنسی^۷ نوشته شد. هم چنین، علامات اندلسی و مغربی جای خود را به علامات خلیل بن احمد و شاگردان مشرقی او داد. چاپ اول این قرآن در سال ۱۳۴۲ هـ. ق/ ۱۹۲۳ م صورت گرفت و

مورد پذیرش و رضایت دنیای اسلام واقع شد [جنید، ۱۴۱۵ ق: ۹۴-۹۲؛ صالح، ۱۹۹۰ م: ۱۰۰؛ قدوری حمد، ۱۴۰۲ ق/ ۱۹۸۲ م: ۱۰۰].

پس از پایان یافتن این چاپ، لجنه‌ای با اشراف شیخ ازهر و عضویت تعدادی از علمای آن: شیخ عبدالفتاح قاضی، شیخ محمدعلی نجار، شیخ علی محمد ضیاع و شیخ عبدالحکیم بسیونی تشکیل شد و مصحف مزبور را بر اساس مهم‌ترین کتب قرائات، رسم الخط، تفسیر و علوم قرآنی بررسی کردند و خطاهای رسم الخطی و ضبطی در چاپ اول برطرف شد و چاپ دوم آن به صورت دقیق و تحقیقی به انجام رسید [جنید، ۱۴۱۵ ق: ۹۴].

آن‌گاه چاپ‌های متوالی مصحف شریف در شهرهای گوناگون دنیای اسلامی به وسیله‌ی وسایل پیشرفته‌ی چاپ به انجام رسید و منتشر شد. مغرب عربی نیز نسبت به چاپ مصحف شریف از مشرق تأخیر چندانی نداشت، گرچه تاریخ دقیق شروع چاپ در آن‌جا معلوم نیست، اما به علامات ضبط بر اساس ضبط خراز پای‌بند بود [قدوری حمد، ۱۴۰۲ ق/ ۱۹۸۲ م: ۶۰۵].

در سرزمین حجاز تاریخ چاپ مصحف شریف به سال ۱۳۶۹ هـ. ق. مقارن با ظهور مصحف معروف به مصحف «مکه‌ی مکرمه» که توسط شرکت مصحف مکه‌ی مکرمه به چاپ رسید، برمی‌گردد. در مقاله‌ای از عبدالقدوس انصاری، مندرج در مجله‌ی «المنهل» آمده است: «اندیشه‌ی چاپ این مصحف از آن محمدسعید عبدالمقصود در زمان مدیریت چاپ‌خانه‌ی ام‌القری بوده است [مجله‌ی المنهل، صفر

۱۳۶۹ / نوامبر ۱۹۴۹: ۵۵]. اما وی قبل از تحقق این امر وفات یافت و برنامه‌ی چاپ قرآن را افرادی چون محمدعلی مغربی، ابراهیم نوری و عبدالله باحمدین پی گرفتند [پیشین].

در بیانی اجمالی پیرامون این مصحف در مجله‌ی «ام‌القری» آمده است: به هنگام عملی شدن چاپ مصحف مکه‌ی مکرمه، شرکتی با مسئولیت محدود با نام رسمی «شرکت مصحف مکه‌ی مکرمه» با این افراد تأسیس شد: محمد سرور صبان، عبدالله باحمدین (مدیر رسمی شرکت)، ابراهیم نوری (بازرس کل شرکت)، محمدعلی مغربی (صندوق‌دار)، محمدلبنی. سرمایه‌ی این شرکت ۲۰۰۰ ریال سعودی بود [المنهل، شعبان ۱۳۶۹ / نوامبر ۱۹۴۹].

این شرکت در آغاز، مکانی در مکه‌ی مکرمه خریداری کرد. سپس دستگاه جدید چاپ را از آمریکا خرید تا مصحف شریف با قطع‌های متفاوت به چاپ رسد. با دو مهندس وینی هم برای راه‌اندازی آن توافق کردند. با خطاط معروف استاد محمدظاهر کردی نیز قرارداد بسته شد تا مصحف را بر اساس قواعد رسم الخط عثمانی کتابت کند و او نیز به بهترین شکل آن را به انجام رساند. پس از پایان نگارش، لجنه‌ای از علمای مکه با عضویت سید احمد حامد تیجی (استاد علم قرائات در مدرسه‌ی فلاح مکه‌ی مکرمه) شیخ عبدالقاهر ابوالسمح (امام و خطیب مسجد الحرام)، سید محمداحمد شکا (معاون دوم مدیریت معارف در مکه)، سید ابراهیم نوری (بازرس مدیریت معارف مکه) آن‌را تأیید کردند. آن‌گاه مصحف را نزد استادان

دانشگاه الازهر بردند و مورد تأیید آن‌ها قرار گرفت. شیخ القرائ قرائت خانه‌های مصر، شیخ محمدعلی ضیاع نیز از جمله مؤیدین این مصحف بود و مهر رسمی خود را بر آن نهاد [پیشین].

سرانجام پس از گذشت پنج سال از نگارش تا تأیید مصحف، چاپ این قرآن در شب جمعه ۱۷ ماه ذی‌القعدة‌ی سال ۱۳۶۸ هـ. ق. آغاز و در هفتم ماه ربیع‌الاول سال ۱۳۶۹ هـ. ق. پایان یافت. سپس در قطع کوچک و دیگر قطع‌ها نیز چاپ شد [مجله‌ی ام‌القری، ۱۹۵۰: ۵۰]. ام‌القری مصحف مزبور را این‌گونه توصیف کرد:

۱. ابتدای هر صفحه، آغاز آیه و انتهای آن، آخر آیه است.
 ۲. ابتدای هر جزء در اول صفحه و انتهای هر جزء در آخر صفحه است.
 ۳. هر جزء ۲۰ صفحه است، به استثنای جزء عم.
 ۴. علامات حزب‌ها و نصف حزب‌ها و ربع حزب‌ها به صورت قوس هلالی () است.
 ۵. علامات سجده‌ها به شکل کعبه است.
 ۶. نقوش پیرامون سوره‌ی فاتحه در صفحه‌ی اول و اوایل سوره‌ی بقره در صفحه‌ی دوم، شامل کلمه‌ی مکه با حروف کوفی است.
 ۷. پس از پایان مصحف، دعای جامع ختم قرآن آمده که از ادعیه‌ی مأثور است.
- پس از ۳۰ سال از ظهور مصحف مکه، در سال ۱۳۹۹ هـ. ق. در شهر جدّه، قرآن دیگری به چاپ رسید. در ماه محرم سال ۱۴۰۵ / ۱۹۸۴ م. خبر افتتاح چاپ‌خانه‌ی قرآن کریم در

مدینه‌ی منوره اعلام شد.

این چاپ‌خانه در شمال غربی مدینه‌ی منوره از طریق تبوک با مساحت ۲۵۰ هزار متری واقع است.

قرآن کریم به روایت حفص از عاصم که در اکثر کشورهای اسلامی خوانده می‌شود، در این مجمع به چاپ رسید. این قرآن براساس قواعد رسم الخط عثمانی و ضبط علمای متخصص و با علامت‌های خلیل بن احمد و پیروان شرقی او نوشته شد. تعداد آیات آن بر اساس عدد کوفی، ۶۲۳۶ آیه و مجموع صفحات آن ۶۰۴ صفحه است. هر صفحه با آیه‌ای پایان می‌یابد و در قطع‌های متفاوت به چاپ رسیده است: جیبی، ثمنی، ربعی، عادی (۷۵ و ۴۵ گرمی)، ممتاز، جوامعی عادی (۷۵ گرمی)، جوامعی خاص، جوامعی فاخر و پادشاهی فاخر. هم‌چنین در قالب چاپ‌های جزئی: جزء عم، جزء تبارک، جزء قدسم، ده سوره‌ی آخر، ربع یاسین و مصحف کامل در قالب شش قسمت مجزا.

این قرآن هم‌چنین به روایت قالون از نافع مدنی چاپ شد؛ روایتی که در بیش‌ترین کشورهای مغرب عربی (مغرب، الجزایر، تونس و موریتانی)، سنگال، چاد و نیجریه، خوانده می‌شود. این مصحف با خط مشرقی و بر اساس قواعد و رسم الخط عثمانی و ضبط (نقطه‌گذاری و نشانه‌گذاری) مغربی نگاشته و به قطع عادی (۷۵ گرمی) و جوامعی خاص چاپ شد. تعداد آیات آن براساس عدد مدنی آخر، ۶۲۱۴ آیه و تعداد صفحات آن ۵۵۹ صفحه است.

هم‌چنین قرآن به روایت دوری از ابو عمرو بصری نیز چاپ شد. خط آن مشرقی و براساس قواعد رسم عثمانی و ضبط علمای ضبط و برگرفته از نشانه‌های خلیل بن احمد و پیروان مشرقی او به نگارش درآمد؛ به جز موارد اندکی که شیوه‌ی ضبط اغلب مغربی‌ها و سودانی‌ها در آن رعایت شده است. تعداد آیات آن ۶۲۱۴ آیه (براساس عدد مدنی اول) و تعداد صفحات آن ۵۲۱ صفحه است. هر صفحه به آخر آیه منتهی نمی‌شود. قطع چاپ آن قطع عادی (۷۵ گرمی) است.

هم‌چنین قرآنی به خط نستعلیق به روایت حفص از عاصم بنا بر قواعد رسم الخط و ضبط متداول در پاکستان و اطراف آن جا به چاپ رسید. تعداد آیات این قرآن موافق با عدد کوفی، ۶۲۳۶ آیه و تعداد صفحات آن ۶۱۱ صفحه است که با قطع عادی (۷۵ گرمی) به چاپ رسید.

اما مصحف خطی و آماده‌ی چاپ بدین قرارند:

۱. مصحفی به روایت حفص از عاصم که صفحات آن به آخر آیه منتهی نمی‌شود و خط آن براساس قواعد رسم عثمانی و ضبط علمای ضبط و برگرفته از علامت‌های خلیل بن احمد و پیروان مشرقی او بوده و تعداد آیات آن موافق با عدد کوفی، ۶۲۳۶ آیه و تعداد صفحات آن ۵۲۱ صفحه است.

۲. مصحفی به روایت حفص از عاصم که هر صفحه‌ی آن به آخر آیه منتهی می‌شود و تعداد صفحات آن

۶۰۴ صفحه است.

قرآن‌های چاپی نیز به دست خطاط زبردست عثمان طه نوشته می‌شود. الف) بخش کنترل متن که با ۳۰ نفر ناظر از متخصصین در رسم الخط، ضبط، تعداد آیات، وقوف و نیز حافظ مسلط به قرآن با روایات متفاوت است، در قالب سه قسمت کار خود را انجام می‌دهد:

۱. قسمت بازرسی تجهیزات که وظیفه‌ی آن حصول اطمینان از سالم بودن ترکیب عکس‌ها (مونتاز) و صحت کار لوحه‌های چاپ (پلیت‌ها) از طریق بازرسی چاپ اولیه (اوزالید) است.

۲. قسمت بازرسی ابتدایی متن که متخصصان در این قسمت به بازرسی متن به‌طور پیوسته و تمام وقت می‌پردازند و چنان‌چه هر خطایی مانند خطای حرفی، اعرابی، نقطه‌ای و یا افتادگی در حرف و اعراب و نقطه مشاهده شود، چاپ فوراً متوقف می‌شود تا تصحیح صورت گیرد.

همه‌ی کارکنان در این بخش تمامی فرم‌های مربوط به بررسی‌ها را امضا می‌کنند. فرم‌ها در مکان خاصی نگه‌داری می‌شوند تا در صورت نیاز به آن‌ها مراجعه شود. هم‌چنین، تمامی ملاحظات کشف شده در دفاتر مخصوصی ثبت می‌شوند.

۳. قسمت بازرسی نهایی متن که فرم‌های به چاپ رسیده و خارج شده از قسمت بازرسی اولیه را مورد بازرسی

جدول ۱. حد مجاز نکات فنی چاپ و تولید

ردیف	نکات فنی چاپ و تولید که تأیید آن ضروری است	حد مجاز
۱	رعایت فاصله‌ی متن با حاشیه بر اساس استانداردهای فنی ضروری است و هرگونه زیاده و نقص در فواصل قابل قبول نیست.	۰ و ۰۰
۲	عدم ثبت رنگ‌ها	۰ تا ۰٫۲ میلی‌متر
۳	خطا در توالی صفحات	غیر مجاز
۴	عدم تطابق ماده چاپ شده با اصل (مانند سلامت متن و وجود تمامی علامت‌های موجود در صفحات)	غیر مجاز
۵	عدم تطابق ماده چاپ شده با الگوی موردنظر (مانند تراکم مرکب و رنگ)	±۵٪
۶	تطابق درجه‌ی بازتابش کاغذ به کار رفته در چاپ با درجه‌ی مورد توافق	±۵٪
۷	چاپ دوبله (Doubling)	غیر مجاز
۸	درآمیختگی مرکب در صفحات	غیر مجاز
۹	حذف بخشی از حروف و نقطه‌ها	غیر مجاز
۱۰	عیوب در پاکیزگی کلی متن و صفحات (نقطه‌های جوهر، روغن و...)	غیر مجاز
۱۱	اشکالات مربوط به کاغذ	غیر مجاز
۱۲	اشکالات چاپی منتج از تمیز کردن لاستیک سیلندر (Blanket)	غیر مجاز
۱۳	تا خوردن و عدم ضبط آن بر حسب علامت‌های چین خوردگی موجود بر فرم، یا عدم تطابق چارچوب‌ها	۱ میلی‌متر
۱۴	شکستگی کاغذ	غیر مجاز
۱۵	پارگی و سوراخ شدن کاغذ	غیر مجاز
۱۶	رطوبت اضافی کاغذ در اثنای چاپ	غیر مجاز
۱۷	درآمیختگی مرکب توسط غلتک‌ها یا نوردهای مرکب	غیر مجاز

صحافی و آزمایش نمونه‌هایی از تولیدات در هر مرحله است و رعایت شروط و استانداردهای مشخص، عدم وجود هر گونه اشکال و عیب، و اطمینان یافتن از کیفیت تولید نهایی را تأیید می‌کند. این نظارت از تازدن فرم‌های چاپ یا تجمیع آغاز و با انجام صحافی بر اساس ویژگی‌ها و معیارهای فنی به شرح جدول ۲ پایان می‌یابد.

جدول ۲. حد مجاز نکات فنی صحافی نهایی - جلد مقوایی

ردیف	نکات فنی که رعایت آن‌ها در صحافی نهایی (جلد مقوایی) ضروری است	حد مجاز
۱	(هر اشکالی که در چاپ و غیره ظاهر می‌شود اگر به بخش صحافی راه یافت، قبل از کار صحافی برطرف می‌شود.)	حد مجاز
۲	چسب زائد بیش از ۲ میلی‌متر در محل چسباندن آستر به کتاب	غیر مجاز
۳	برش ناقص	غیر مجاز
۴	آثار تیغ برش بر کتاب	غیر مجاز
۵	عدم وجود روبان علامت‌گذاری	غیر مجاز
۶	هرگونه چرخشی که باعث پارگی فرم‌ها یا مقوا شود	غیر مجاز
۷	هرگونه آشفته‌گی پیدا و پنهان	غیر مجاز
۸	کوچکی یا بزرگی آستر و زیادی چسب	۲ میلی‌متر
۹	بلندی توری به طرف رأس عطف کتاب	۱ میلی‌متر
۱۰	پارگی مقوا	۱ میلی‌متر
۱۱	علامت‌هایی که در اثنای کار صحافی بر کتاب ظاهر می‌شود.	غیر مجاز
۱۲	برش نامطلوب	غیر مجاز
۱۳	پارچه و آستر نچسبیده	غیر مجاز
۱۴	هرگونه عیب یا عدم تناسب در تولید نهایی	غیر مجاز
۱۵	پارگی به اشکال متفاوت	غیر مجاز

نهایی فرار می‌دهد. شیوه‌ی کار در این قسمت همانند قسمت قبلی است. فرم‌ها بازرسی، پس از امضای اعضای کمیته نگه‌داری می‌شوند تا در صورت لزوم به آن‌ها مراجعه شود.

ب) بخش بازرسی و کنترل کیفی تولید که بر کار خطوط تولید نظارت دارد و اشکالات آن را معلوم و به اصلاح آن‌ها می‌پردازد. کار در این بخش؛ در قسمت‌هایی به شرح زیر انجام می‌شود:

۱. قسمت کنترل کیفی مواد که وظیفه‌ی تأیید تطابق کیفی مواد اولیه با استانداردهای مشخص را با انجام آزمایش‌ها و بررسی‌های میدانی و آزمایشگاهی بر عهده دارد. هم‌چنین، تأیید صحت شیوه‌ی نگه‌داری مواد اولیه در انبارهای مجتمع بر اساس اصول درست انبارداری، تأیید سلامت مواد اولیه و شبه‌مصنوعی، و تأیید شرایط مناسب دما، حرارت، رطوبت و کیفیت آب و مواد اولیه در مراحل گوناگون تولید، از وظایف این قسمت است.

۲. قسمت کنترل کیفی که به امور آماده‌سازی، فیلم‌برداری و لوح‌های چاپ می‌پردازد. این کارها قبل از مرحله‌ی چاپ صورت می‌پذیرند.

۳. قسمت کنترل کیفی تولید که کار آن هم‌زمان با شروع امور چاپ آغاز می‌شود. تأیید صحت مواد اولیه مربوط به کار چاپ، به ویژه کاغذ و جوهر، و تطبیق این مواد با ویژگی‌ها و استانداردهای مطلوب را به شرح جدول ۱ بر عهده دارد.

۴. قسمت بازرسی کیفی صحافی که وظیفه‌ی آن نظارت بر شیوه‌های

جدول ۳. حد مجاز نکات فنی صحافی نهایی - صحافی نرم

ردیف	نکات فنی که رعایت آن در صحافی نهایی (صحافی نرم) ضروری است	حد مجاز
۱	پارگی به اشکال مختلف	غیر مجاز
۲	چسب خوردن ناقص	۱ میلی متر
۳	پارگی جلد	۱ میلی متر
۴	پدید آمدن شکستگی؛ تورفتگی؛ علامت‌های اضافی و لکه‌ها، بعد از عملیات صحافی	غیر مجاز

ردیف	نکات فنی غیر مجاز در مرحله جمع آوری یا ترتیب فرم‌ها
۱	جابه جا شدن فرم‌ها
۲	درآمیختگی مرکب حاصل از تراکم فرم‌ها
۳	چین خوردگی کاغذ
۴	لکه‌های چاپی
۵	فرم تکراری یا ناقص یا وارونه

فنی مربوط به ترتیب فرم‌ها
جدول ۴. موارد غیر مجاز از نظر

ردیف	نکات فنی غیر مجاز دوخت
۱	جابه جایی، زیاده شدن، نقص و تغییر در فرم‌ها
۲	اشکالات ایجاد شده از ضربه‌ی سوزن، قلاب و...
۳	شکافته شدن فرم‌ها
۴	دوخت ضعیف
۵	آشفته‌گی فرم‌ها
۶	پاره شدن فرم‌ها
۷	فرم‌های به هم دوخته شده
۸	فرم‌های دوخته نشده از داخل

جدول ۵. موارد غیر مجاز از نظر فنی مربوط به دوخت

۵. قسمت کنترل کیفی سمعی و بصری برای تأیید و بازرسی تمام مراحل تولید نوارهای کاست و سی‌دی‌ها بر اساس اصول فنی و ضوابط و معیارهای مطلوب

۶. قسمت کنترل نظارت کیفی تولید برای کنترل امور ناظرین در بخش‌های نظارت کیفی به وسیله دوربین‌های مخفی در زمان‌های مختلف و اطمینان یافتن از کار ناظرین بر اساس معیارهای تعیین شده. (بخش کنترل نهایی تولید که مسئول مهم‌ترین و آخرین مرحله‌ی کار است و بررسی قرآن کریم در شکل نهایی آن را بر عهده دارد. این بخش شامل قسمت‌ها و واحدهای متعددی است؛ مانند: پذیرش، واکزاری، مرمت، جعبه‌بندی، نظارت نهایی و بازرسی.

زیر نویس

۱. این مقاله، ترجمه‌ی بخشی از کتاب «تطور کتابه المصحف الشریف و طباعته...» (مجمع الملک فهد لطباعه المصحف الشریف ۱۴۲۱ ق) است.

۲. منبع اصلی در این زمینه مقاله‌ای است از دکتر یحیی محمود جنید با عنوان: «تاریخ طباعه القرآن الکریم باللغه العربیة فی اوربا فی القرنین السداس عشر و السابع عشر المیلادین» که در مجله‌ی عالم الکتب، جلد ۱۵، شماره‌ی ۵، ربیع الاول و ربیع الآخر ۱۴۱۵ هـ/ سپتامبر-اکتبر ۱۹۹۴ م، ص ۵۲۵-۵۱۶، به چاپ رسیده است.

۳. در مقاله‌ای منتشر شده در سال ۱۹۸۷ در مجله‌ی «laBibliofila» با عنوان: «il Corano Arab ritra Vato» که در شماره‌ی ۵۴-۵۳ مجله‌ی «التاریخیه المغربیه» سال ۱۹۸۹ به عربی ترجمه شد.

۴. «مورس بدرمانز با بررسی این چاپ به نکته‌ای اساسی تر پی برد. وی بر این گمان است که دلیل اساسی ناشران ونیزی پاگانو در معدوم کردن این چاپ آن بود که آن‌ها نتوانسته بودند، اعراب مناسبی برای متن تهیه کنند و تنها از اعراب، فتحه در اعراب‌گذاری متن استفاده کردند و متنی از قرآن پدید آوردند که تماماً اعراب فتحه داشت. از آن‌جا که چنین متنی مسلمانان را برمی‌آشفته و آن‌ها مسیحیان را متهم به تلاش برای تحریف قرآن می‌کردند، راه علاج را در از بین بردن متن چاپی دیدند.» [برگرفته از میرهادی موسوی، کتاب ماه دین، شماره‌ی ۷۱-۷۰، مرداد و شهریور ۱۳۸۲، ص ۱۴- مترجم].

5. Ebrahami Hincklman

۶. رضوان بن محمد بن سلیمان ابو عید معروف به مخملاتی (متوفی ۱۳۱۱ هـ. ق/ ۱۹۸۳ م)، از علمای قرائات است. از تألیفات او: فتح المقفلات، شفاء الصدور، القول الوجیز فی فواصل الکتب العزیز است. رک: زرکلی، ج ۳، ص ۵۳.

۷. عثمان بن سعید بن عثمان ابو عمرو دانی، معروف به ابن صیرفی، از پیشگامان در علوم قرآن و روایات و تفسیر آن، اهل دانه اندلس (متولد سال ۳۷۱ هـ. ق/ ۹۸۱ م و متوفای سال ۴۴۴ هـ. ق/ ۱۰۵۳ م در اندلس) است. برخی تألیفات او عبارت‌اند از: المقنع، الاهدافی الوقف و الابتداء، البیان فی عدای القرآن. رک: زرکلی، ج ۴، ص ۳۶۶ و ۳۶۷.

۸. سلیمان بن نجاح، از علمای تفسیر است. در قرطبه اندلس متولد و نشو و نما یافت. بین دانه و بلنسیه تردد داشت. از تألیفات اوست: البیان فی علوم القرآن، و نیز التبیین لهجاء التنزیل. ولادت او به سال ۴۱۳ هـ. ق/ ۱۰۲۲ م و وفاتش به سال ۴۹۶ هـ. ق/ ۱۱۰۳ م بوده است. رک: زرکلی، ج ۳، ص ۲۰۰.

۹. محمد بن محمد بن ابراهیم، ابو عبدالله شریفی، مشهور به خراز، از علمای قرائات و اهل فارس و اصلاً از شریش بوده است. از تألیفات او: مورد الظمان فی رسم احرف القرآن، الدرر اللوامع فی اصل مقرأ الامام نافع است. وفات او به سال ۷۱۸ هـ. ق/ ۱۳۱۸ م اتفاق افتاد. رک: زرکلی، ج ۷، ص ۲۶۲، و قدوری حمد، ص ۱۸۲-۱۷۹.

۱۰. محمد بن عبدالله بن عبدالجلیل تنسی، متوفای به سال ۸۹۹ هـ. ق است. از تألیفاتش: نظم الدرر و العقیان فی دله آل زبان است. رک: زرکلی، ج ۷، ص ۱۱۶.

۱۱. عبدالقدوس انصاری در مجله‌ی منهل می‌نویسد که چاپ در اواخر سال ۱۳۶۸ هـ. ق آغاز و در اواخر محرم سال ۱۳۶۹ پایان یافته است. ۱۲. نقل از: کتاب الزهد و الرقائق (حدیث شماره‌ی ۳۰۰۴)، صحیح مسلم بشرح النووی، تصحیح عصام صبابطی و دیگران، ط اول ۱۴۱۵ هـ. ق/ ۱۹۹۵ م، ۳۵۶/۹.

منابع

۱. جنید، یحیی محمود. «تاریخ طباعه القرآن باللغه العربیة فی اوربا فی القرنین السداس عشر و السابع عشر المیلادین». مجله‌ی عالم الکتب. شماره‌ی ۵/ ۱۴۱۵ هـ. ق و ۱۹۹۴ م.